

Uskonnollisia tilaisuuksia koskeva ohje (lausuntopyyntö OPH-1302-2021)

Luukkainen, Jouni P

Thu 08/07/2021 11.07

To: kirjaamo@oph.fi

Cc: nina.viitanen@oph.fi

Pyydän Opetushallituksen kirjaamoa välittämään pikimmiten tämän viestini seuraavia ohjeita lukion osalta valmistelevalle:

Lausuntopyyntö OPH-1302-2021 Opetushallituksen ohjeista koskien katsomuskasvatuksen ja uskonnon ja elämänskatsomustiedon opetuksen sekä yhteisten juhlien ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestämistä

Lausuntoaika päättyi jo 21.4.2021, mutta ohjeita ei ole vielä vahvistettu.

Jaa, lähetän tämän viestin suoraan myös Nina Viitaselle, joka lausuntopyynnössä mainittiin asian valmistelijana.

.....

Yhdistyksemme antoi oma-alotteisen lausuntonsa 21.4.2021, mutta siinä pyrittiin kattamaan ohjeiden luonnokset kauttaaltaan, jolloin kiireen tähden tässä viestissä tarkastelemani asia jäi vain lyhyen maininnan varaan, vaikka laajemmat perustelut vaatimuksellemme asiassa olivat toki mielessäni. Pälkähti päähäni, että voisihan sittenkin nämä perustelut näin jälkikäteen lähettää, sillä niistä voisi olla apua ohjeiden valmistelussa.

Terveisin

matematiikan dosentti Jouni Luukkainen

puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry

p. 045 2129 763, jouni.luukkainen@helsinki.fi

PERUSTELUMME LUKIOLAIN 16 §:N 7 MOMENTIN TULKINNALLE (LAUSUNTOMME SIVU 12)

Ohjeluonnoksessa lukiolain 16~§:n 7~momentti esitettiin sellaisenaan:

(0) Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänskatsomustietoa.

Mutta ohjeluonnoksessa jätettiin kertomatta säännöksen ongelmista ja antamatta sille mitään tulkintoja, vaikka opintojen aloittamisajankohdan määritelmän (mitä tarkoittaa lukiokoulutuksen aloittaminen 18 vuotta täytettyään?) sisältänyt lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti kumottiin vahingossa valtioneuvoston asetuksella 45/2017 vuoden 2018 alusta lukien eikä vahinkoa korjattu uudessakaan lukiolaissa. Perustuslain 80 §:n mukaan korjaus on tehtävä lain tasolla, täsmentämällä lukiolain 16 §:n 7 momentti.

Lausunnossamme esitimme, että säännöksen (0) seuraava tulkinta on perusteltavin:

- (1) Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.

On huomattava, että 1999--2017 tulkinta oli seuraava (lukiolaki & lukioasetus):

- (2) Kahdeksantoista vuotta täyttäneelle opiskelijalle, joka ei ole ollut lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana tai joka jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana aloittamaansa lukiokoulutusta sen oltua keskeytyneenä vähintään vuoden ajan, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.

On pelättävissä, että (0) saatetaan tulkita seuraavalla ankaralla, sananmukaisella tavalla:

- (3) Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei ole ollut lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.

Näistä tulkinnoista (2) ei ole käytettävissä, sillä lukioasetuksen 15§:n 2 momentti oli voimassa todellakin vain vuoden 2017 loppuun asti, ja perustuslain 80 §:n nojalla (2) olisi palautettavissa vain lukiolain 16 §:n 7 momentin muutoksella. Mitään sellaista lakihanketta ei ole kuitenkaan kuulunut yli kolmeen ja puoleen vuoteen.

Vain tulkinnat (1) ja (3) jäävät. Perustelen, miksi (3) on hylättävä ja (1) omaksuttava.

Jakson 1.8.1994--31.12.1998 voimassa olleen aikuislukiolain (439/1994) nojalla annetun aikuislukioasetuksen (660/1994) 8 §:n mukaan ensiksikin aikuislukion lukio-opetusta ja peruskouluopetusta koskevaan opetussuunnitelmaan tulee kuulua kaikille opiskelijoille yhteisenä aineena muun muassa uskontoa ja elämäntietoa ja toiseksi uskonto ja elämäntieto ovat keskenään valinnaisia aineita. Tämä siis koski myös alle 18-vuotiaita opiskelijoita, joita oli sekä aikuislukion lukio-opetuksessa että aikuislukion peruskouluopetuksessa. Mutta tästä osittaisesta uskonnon ja elämäntiedon keskinäisestä valinnaisuudesta alle 18-vuotiaille luovuttiin suuressa koulutuslainsäädännön uudistuksessa (HE 86/1997 vp). Takana kaiketi oli uskonnonvapauslain 18 vuoden ikäraja täydelle päätösvalalle.

Perusopetuslaissa (628/1998) muiden kuin oppivelvollisten (1.1.2018 alkaen: oppivelvollisuusikä ylittäneiden; 1.8.2021 alkaen: aikuisten) perusopetuksesta säädetään 46§:ssä, ja pykälän mukaan oppilaalle/opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa. Siis perusopetuksessa uskonnon ja elämäntiedon keskinäinen valinnaisuus ankaroitettiin muotoon (1), kun taas lukioissa (629/1998) lukioasetuksen (810/1998) 15 §:n 2 momentin antamalla täsmennyksellä se ankaroitettiin muotoon (2).

Tämän historiallisen kehityksen kautta nähdään, että (2) on (1):n ankarointus eikä suinkaan (3):n lievennus; (3) ei edes ole koskaan ollut voimassa missään, eikä kukaan ole sitä koskaan vaatinut. Täten (2):n kumoaminen tarkoittaa (2):n lieventämistä jo aikuisten perusopetuksessa sovellettavaan muotoon (1).

Asiaa voi tarkastella toisellakin tavalla. Kumotun vaatimuksen, että alle 18-vuotiaana suorituista lukio-opinnoista oli kulunut vähintään vuosi, ehtona uskonnon ja elämäncatsomustiedon keskinäiselle valinnaisuudelle 18 vuotta täytettyään, saattaa ymmärtää seuraavasti. Mitä pidempi tauko vaaditaan, sitä tehokkaammin se pitää opiskelijan uskonnonopetuksessa mutta sitä kohtuuttomampaa se opiskelijaa kohtaan on. Yksi vuosi olisi siis hyväksytty takaamaan riittävän tehokkuuden ja riittävän kohtuuden. Tämän vaatimuksen poistaminen 1.1.2018 voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Ensinnäkin niin, että kohtuus unohtetaan ja optimoidaan teho, jolloin seurauksena on vaatimus äärettömän pitkistä opintojen keskeytyneenä olosta, mikä vain tarkoittaa ehtoa (3). Toiseksi 1.1.2018 syntynyt tilanne voidaan ymmärtää niin, että unohtetaan teho ja optimoidaan kohtuus, jolloin seurauksena on vaatimus opintojen vain nollan pituisesta keskeytyneenä olosta. Lukio-koulutuksessa asioista perillä oleva opiskelija voisi tällöin 18 vuotta täytettyään ilmoittaa, että hän keskeyttää opintonsa mutta jatkaa niitä saman tien kaikki aiemmat suorituksensa hyväkseen lukien ja käyttäen näin hankkimaansa valintaoikeuttaan. Turha mutkikkuus eliminoiden tämä tarkoittaa täyden valinnanvapauden (1) mukaista tulkintaa.

Mutta (3) olisi mielettömän ankara. Kuvitelkaamme seuraava esimerkki. Opiskelija oli vuonna 2011 lukio-koulutuksessa viikon 15-vuotiaana ja silloin vaikkapa tentti tai sai hyväkseen luetuksi jonkin suorituksen. Tämän jälkeen hän siirtyi ammatilliseen koulutukseen ja suoritti toisen asteen tutkinnon. Vuonna 2021 hän jatkaa lukio-opintojaan 25-vuotiaana. Tällöin rehtori näkee opintosuoritusrekisteristä tai opiskelijan tarjoamista todistuksista, että opiskelija oli aloittanut lukio-opinnot alle 18-vuotiaana, ja torjuu opiskelijan pyynnön saada käyttää uskonnon ja elämäncatsomustiedon keskinäistä valinnaisuutta. Lisäksi (3) olisi saatu pelkällä asetuksella lain sijasta ilman, että muutosta ankarampaan suuntaan olisi perusteltu mitenkään ja ilman välttämätöntä siirtymäsäännöstä.

Täten (1) on ainoa puolustettavissa oleva tulkinta lukiolain säännökselle.

On huomattava, että niitä 18 vuotta täyttäneitä opiskelijoita, jotka ovat ev.-lut. tai ortod. kirkon jäseniä, jotka haluavat jäseninä pysyäkin, joilta on pakollisia uskonnon opintoja suorittamatta ja jotka haluaisivat näiden opintojen sijaan suorittaa elämäncatsomustiedon pakollisia opintoja, on kaiketi vain vähän. Sikälikin Opetushallitukselle olisi ongelmatonta omaksua ohjeissaan (1); muille opiskelijoillehan lukiolain 16 §:n 7 momentti on merkityksetön.

Eduskunnan olisi perusteltua täsmentää lukiolain 16 §:n 7 momentti (1):n mukaisena, sillä täsmentämättä sitä ei saisi jättää. Mutta tietenkin se voisi täsmentää sen vaikkapa (2):n eli menneen tilanteen mukaisena; siihen riittäisi 100 kansanedustajan lakialoite, vaan eipä sellaistaakaan ole kuulunut. Perustelut (2):lle tuskin kuitenkaan voisivat lähteä opiskelijasta itsestään.

Lukioasetuksen 15 §:n 2 momenttia ei aikoinaan perusteltu mitenkään. Hallituksen esityksessä (HE 86/1997 vp) sitä ei perusteltu, eikä säännös ollut mukana vielä lausunnoille lähetetyssä lukioasetuksen luonnoksessa.

Lukiolaissa (2):lle hyväksyttävä perustelu, jota toivottavasti ei tarvittaisi ja jonka lainsäätäjä joka tapauksessa jättäisi julki lausumatta, olisi uskonnottoman katsomusvähemmistön suojelu enemmistökirkolta sikäli, että elämänkatsomustiedon sekulaari luonne voisi (1):n tähden vaarantua, jopa koko elämänkatsomustiedon olemassaolo, ja uhkana olisi kaikkien pakottaminen uskonnonopetukseen uskontotiedon muodossa. Toisaalta (1) koskisi vain 18 vuotta täyttäneitä opiskelijoita jo säännöksen historian tähden, se olisi sama kuin aikuisten perusopetuksessa, kuten syytä olisikin, ja sitä käyttäisi oletettavasti vain pieni opiskelijajoukko. Siten (1):n säätämiseen ei pitäisi liittyä eikä siihen liittää mitään muita hankkeita.

Nykyään (2):een on saattanut vedota esimerkiksi sellainenkin ev.-lut./ortod. kirkkoon halusta kuuluva opiskelija, joka on ollut vuoden opiskelijavaihdossa, joka on täyttänyt sinä aikana 18 vuotta ja joka nuorisolukioonsa palattuaan on halunnut vaihtaa mahdolliset jäljellä olleet pakolliset uskonnon opintonsa elämänkatsomustiedon opinnoiksi. Eipä sellaisesta ole kuulunut mitään harmia mihinkään suuntaan, joten tuskin kuuluisi (1):n tilanteestakaan. Vielä vähemmän harmia (1):stä tulisi silloin, jos opiskelija siirtyisi 18 vuotta jo täytettyään nuorille tarkoitettusta lukiokoulutuksesta aikuisille tarkoitettuun.